

Ο τόπος και οι άνθρωποι: Οι Βλάχοι κτηνοτρόφοι του Μετσόβου (Σοφία Μπούμπα, Εκπαιδευτικός-Λαογράφος)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Το Μέτσοβο

Το Μέτσοβο είναι μια ορεινή κωμόπολη κτισμένη σε υψόμετρο 1.120μ., που υπάγεται στον νομό Ιωαννίνων. Βάσει της απογραφής του 2011, οι μόνιμοι κάτοικοι του Μετσόβου ανέρχονται στους 2.503 (Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011) εκ των οποίων η συντριπτική πλειοψηφία είναι Βλάχικης καταγωγής, κι ως εκ τούτου αποτελεί βλαχοχώρι, του οποίου επί πολλούς αιώνες, κι ως ένα βαθμό μέχρι σήμερα, η κύρια παραγωγική δραστηριότητα στηριζόταν στην κτηνοτροφία, στα προϊόντα αυτής (πχ. τυροκομία) και στη μεταποίησή τους (πχ. υφαντουργία).

Το Μέτσοβο (νομός Ιωαννίνων) βρίσκεται σε σημείο, όπου γειτνιάζουν τα σύνορα της Ηπείρου, Θεσσαλίας (νομός Τρικάλων) και Δυτικής Μακεδονίας (νομός Γρεβενών). Η γεωγραφική του θέση σε συνδυασμό με την γεωμορφολογία του ορεινού του όγκου, κατέστη τον οικισμό αυτό, από αρχαιοτάτων χρόνων, πέρασμα γνωστό ως Εγνατία οδός, που αποτελούσε οδική αρτηρία μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Εξαιτίας αυτής της προνομιακής γεωγραφικής θέσης, οι εκάστοτε ηγεμόνες, φρόντιζαν, ώστε η περιοχή να βρίσκεται υπό την επίβλεψή τους, προκειμένου η διάβαση από την οδική αυτή αρτηρία να γίνεται με ασφάλεια. Χωρίς δημόσια ασφάλεια, με την οποία να προστατεύονται οι ζωές των κατοίκων και οι ατομικές τους ιδιοκτησίες, επισημαίνει ο Γ. Πλατάρης- Τζίμας (2007) δεν υφίσταται οικονομική ανάπτυξη. Χάρη στο γεγονός ότι το Μέτσοβο υπήρξε «κλειδί στρατηγικό, εμπορικό και σταυροδρόμι πολιτισμών, δέχτηκε επιδράσεις και δημιούργησε το δικό του πολιτισμό, διαγράφοντας μια εξελικτική πορεία ακμάζουσας πόλης, χάρις στη δημόσια τάξη, που εξασφάλιζε τη διακίνηση του χρήματος και των αγαθών του εμπορίου» (Πλατάρης- Τζίμας Γ. , 2007, σ. 62).

Ονομασία και καταγωγή των Βλάχων

Αναφορικά με το ποια είναι η ονομασία των Βλάχων και ποια η ετυμολογία της λέξης, ποια η καταγωγή τους, τι είδους ομάδα αποτελούν, ποιες είναι οι καταβολές της βλαχικής, τι είναι η βλαχική (γλώσσα, ιδίωμα, διάλεκτος) υπάρχει διχογνωμία. Φαίνεται ότι στο μόνο σημείο που δεν αντικρούονται οι απόψεις των ειδικών και μη είναι στη θέση ότι οι Βλάχοι αποτελούν λατινόφωνη πληθυσμιακή ομάδα (Μέρτζος, 2010). Επειδή το θέμα των Βλάχων είναι αρκετά περίπλοκο —γιατί εμπλέκεται και η πολιτική διάσταση— θα αναφερθώ σύντομα σε βασικές απόψεις και θέσεις που κατατίθενται στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Βλάχοι απαντώνται σε διάφορες περιοχές της Βαλκανικής (στην Αλβανία, Σερβία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Π.Γ.Δ.Μ, Τουρκία και—με τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκέντρωσης [20]— στην Ελλάδα). Η ακαδημαϊκή κοινότητα δεν έχει καταλήξει ομόφωνα σε κάποιο συμπέρασμα για την ετυμολογία της λέξης «Βλάχος» κι αυτό οφείλεται στις ποικίλες απόψεις που επικρατούν αναφορικά με την καταγωγή των Βλάχων. Οι κυριότερες απόψεις περί της ετυμολογίας της λέξης είναι:

1. «Η λέξη Βλάχος, σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές, προέρχεται από την παλαιοσλαβική λέξη Vlah, που σημαίνει τον ξένο, τον αλλοεθνή, το μη Σλάβο αλλά λατινόφωνο.
2. »Κατά άλλους ερευνητές, η λέξη Βλάχος προέρχεται από τη γερμανική λέξη Walechen, που σημαίνει τον ξένο, το μη Γερμανό αλλά λατινόφωνο, λέξη προφανώς που δανείστηκαν οι Σλάβοι μετατρέποντάς την σε Vlah.» (Έξαρχος, Αυτοί είναι οι Βλάχοι, 1994, σ. 27).
3. Η προέλευσή της είναι από τη λέξη «φελάχος» [21], σύμφωνα με την άποψη του Α. Κεραμόπουλου (1939, Πρβλ. Έξαρχος, 1994; Αρσενίου, 2005), που σημαίνει αγρότης.
4. Προέρχεται από τη λέξη «βλήχημα» που σημασιοδοτείται ως βέλασμα [22].

Η λέξη «Βλάχος» αποτελεί ετεροπροσδιορισμό και σημαίνει λατινόφων. Οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται «Αρωμούνιοι» ή «Αρμάνιοι» με μόνη εξαίρεση, κατά τον Γ. Έξαρχο (1994, σσ. 24-25) τους Μετσοβίτες «που εκτός από Armanji αυτοαποκαλούνται Vlahianji και Vlahi (Βλάχιανιοι- Βλάχοι) και που ονομάζουν τη βλάχικη γλώσσα vlahieshti, αντί του armaneshti (=βλάχικα), που χρησιμοποιεί η πλειονότητα των Βλάχων/ Αρμάνων». Ο T. Kahl (2009) προχωράει και σε επιπλέον

κατηγοροποίηση των Βλάχων του ελλαδικού χώρου βάσει γλωσσολογικών, λαογραφικών κι άλλων διαφορών: α) στους Κουτσόβλαχους και β) στους Αρβανιτόβλαχους. Η λέξη με την οποία αυτοπροσδιορίζονται προέρχεται από τη λατινική λέξη *Romani*, που στα ελληνικά σημαίνει Ρωμαίοι (Kahl, 2009).

Όπως αναφέρθηκε, έχουν υποστηριχτεί και εκφραστεί πληθώρα απόψεων αναφορικά με την καταγωγή των Βλάχων από ιστορικούς και εθνολόγους τις οποίες παρουσιάζει συνοπτικά ο Γ. Έξαρχος (1994) [23] και είναι οι εξής:

1. Οι Βλάχοι έλκουν την καταγωγή τους από Ρωμαίους κτηνοτρόφους και στρατιωτικούς αποίκους.
2. Οι Βλάχοι αποτελούν δακορουμανικό παρακλάδι.
3. Οι Βλάχοι προέρχονται είτε από το αρχαίο θρακικό φύλο των Βησσών είτε από το φύλο των Ιλυρρίων.
4. Οι Βλάχοι είναι αυτόχθονες Έλληνες, προερχόμενοι από το γένος των Μακεδόνων, των Θεσσαλών και των Ηπειρωτών, που έχουν εκλατινισθεί γλωσσικά από τους Ρωμαίους.

Ο Α. Λαζάρου (1993) υποστηρίζει ότι η προέλευση των Βλάχων ποικίλει ανάλογα με το εθνολογικό τους υπόστρωμα. Έτσι υπάρχουν βλάχικοι πληθυσμοί προερχόμενοι από τους Ιλυρριούς, τους Θράκες και τους Έλληνες.

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε στην ορολογία που χρησιμοποιείται για τους βλάχικους πληθυσμούς. Ο Β. Δαλκαβούκης (2005) τους χαρακτηρίζει εθνοτική ομάδα [24]. Ο Γ. Αγγελόπουλος (1997) αναφέρεται κι εκείνος σε εθνοτική ταυτότητα, ως απόρροια του φαινομένου του εθνισμού (ethnicity), όπου ο κοινωνικός χώρος διαιρείται σε δυο μέρη, στο «Εμείς» και οι «Άλλοι». Μέσα σε αυτό το σύστημα δημιουργούνται σχέσεις μεταξύ της μια πλευράς και της άλλης. Η εθνοτική ταυτότητα προκύπτει ως επακόλουθο του δικτύου των σχέσεων αυτών κι όχι ως επακόλουθο κάποιων ιδιόμορφων κοινωνικών γνωρισμάτων μιας πληθυσμιακής ομάδας. Την ορολογία αυτή είχε χρησιμοποιήσει η Μ. Βεργέτη (1993, σ. 18) στη διδακτορική της διατριβή. Σύμφωνα με τη δική της τοποθέτηση η εθνοτική ταυτότητα:

«εκφράζει τη διαλεκτική σχέση του συναισθήματος θετικής ψυχολογικής ταύτισης και των διαδικασιών διαρκούς αλληλεπίδρασης των μελών της ομάδας, τα μέλη της ομάδας αποτελούν ένα ενιαίο και ξεχωριστό όλο γιατί συνδέονται μεταξύ τους με αμοιβαίους δεσμούς λόγω ιστορικής μνήμης και πολιτισμικών προτύπων.»

Ο Β. Νιτσιάκος άλλοτε χρησιμοποιεί τον όρο εθνοτοπική ομάδα (2007) κι άλλοτε αναφερόμενος στους Βλάχους, Σαρακατσάνους, Κουπατσαραίους και Γύφτους της περιοχής του Ζαγορίου, τους εντάσσει σε «εθνοπολιτισμικές κατηγορίες» (1995, σ. 166).

Παρεμφερής, αν όχι συνώνυμος, πρέπει να είναι ο όρος «εθνοπολιτισμικός» [25] με

τον «εθνοτικό». Ο Λ. Καλλιβρετάκης (1994, σ. 38) προσδιορίζει ως εθνοπολιτισμική «κάθε ομάδα του πληθυσμού που ορίζεται από ένα πλέγμα στοιχείων τα οποία τη διακρίνουν από τις άλλες, συγκροτώντας τη δέσμη μιας αναγνωρίσιμης ιδιαιτερότητας». Η Ρ. Κακάμπουρα (2014) σε μελέτη της για τους πολιτιστικούς συλλόγους στα αστικά κέντρα χρησιμοποιεί τον όρο «εθνοπολιτισμική ομάδα» αναφερόμενη στους Σαρακατσάνους, Βλάχους και Αρβανίτες, οι οποίοι παρουσιάζουν κάποιες ιδιαιτερότητες όσον αφορά τα ήθη και τα έθιμά τους, τη διάλεκτο ή γλώσσα που χρησιμοποιούν, την ενασχόλησή τους (π.χ με μετακινούμενη κτηνοτροφία).

Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ

Παραπομπές:

20. Βλ. «Για την ταυτότητα των Βλάχων: Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας» (Kahl, 2009, σσ. 280-334) για αναλυτική λίστα με τους τόπους εγκαταστάσεις βλάχικου πληθυσμού σε όλη τη Βαλκανική.

21. «φελάχος< τουρκική fellah < αραβική فلاح (fallāh)».

Βλ.

<https://el.wiktionary.org/wiki/%CF%86%CE%B5%CE%BB%CE%AC%CF%87%CE%BF>

22. Ο Γ. Έξαρχος (1994) μεταφράζει τη λέξη «φελάχος» ως «ποιμένας», αντί του «αγρότης» κι αναφέρεται μεν στην 3η και 4η άποψη, αλλά επισημαίνει ότι δεν θεωρούνται επιστημονικά έγκυρες.

23. Για το ποιοι επιστήμονες υποστηρίζουν την κάθε θέση, πάνω σε ποιες πηγές βασίζονται για την υποστήριξη των θέσεών τους και τι κριτική ασκείται βλ. Γ. Έξαρχος (1994, σσ. 29-45).

24. Ο Ε. Αλεξάκης (2006, σ. 178) επισημαίνει ότι οι επιστήμονες με βλάχικη καταγωγή «(...)δεν δέχονται τον όρο «εθνοτικός» για την ομάδα τους, επειδή δηλαδή θεωρούν ότι υποδηλώνει και διαφορετική εθνική ομάδα».

25. Τον όρο «εθνοπολιτισμικός» χρησιμοποιεί κι ο Φ. Δασούλας στο «Η αποκωδικοποίηση ενός πολιτισμού μέσα από το πεδίο της γλωσσικής του έκφρασης. Το βλαχικό ιδίωμα του Μετσόβου»(2η ψηφιακή έκδοση, 2013) αναφερόμενος στην τοπική γλώσσα του Μετσόβου ως ιδιαίτερο γνώρισμα της εθνοπολιτισμικής ομάδας των Βλάχων του Μετσόβου.